

Handreiking tweedeling en vaccinatie

Bijna 2 jaar is corona een gegeven. Het heeft veel gevraagd van de samenleving als geheel en van de zorgsector in het bijzonder. Elke periode in deze pandemie heeft zijn eigen morele vraagstukken, van bezoeksregelingen en triage tot vaccinatiestrategieën en coronapassen. De saamhorigheid die in het begin van de pandemie gevoeld werd, lijkt meer en meer plaats te maken voor tweestrijd tussen groepen mensen. Dit wordt eveneens zichtbaar in zorgorganisaties en zorgteams. Een belangrijk moreel vraagstuk dat nu in de zorg gehoord wordt is hoe we om kunnen gaan met de polarisatie op organisatie- en teamniveau. Er komt steeds meer heftigheid in het gesprek over en met gevaccineerde en ongevaccineerde medewerkers en cliënten en er is angst om buitengesloten te worden. Een valkuil voor bestuurders kan zijn dat zij het dilemma ingezogen worden en keuzes maken die nadruk leggen op één kant van het dilemma. In deze handreiking pleiten we voor het sturen op waarden waarbij er ruimte komt voor dialoog over de verschillende standpunten en visies. Daarom lichten we enkele belangrijke morele waarden nader toe en sluiten af met concrete adviezen.

Analyse van morele waarden

Solidariteit

Veel zorgmedewerkers hebben zich laten vaccineren om zichzelf te beschermen en om anderen te beschermen. Solidariteit is daarin de centrale waarde. Deze solidariteit komt onder druk te staan nu er zo langdurig een beroep op wordt gedaan. Ook ontstaat het gevoel dat mensen die zich niet hebben laten vaccineren niet solidair zijn maar wel een beroep doen op de solidariteit van anderen.

- Speel mensen niet uit tegen elkaar alsof mensen die zich niet hebben laten vaccineren niet solidair met andere mensen (kunnen) zijn.

Veiligheid

Het zo veel mogelijk garanderen van de veiligheid van alle mensen; cliënten, patiënten, bezoekers en medewerkers staat tijdens de hele pandemie bovenaan. Inmiddels weten we dat de vaccinatie een grote bijdrage levert aan die veiligheid, maar ook dat dit niet waterdicht is. Ook gevaccineerde mensen kunnen ziek worden en corona overdragen, zij het in behoorlijk mindere mate. Soms ontstaat binnen organisaties de ervaring dat gevaccineerde cliënten moeten worden beperkt in hun vrijheid omwille van de veiligheid van ongevaccineerde cliënten. Dat is een vereenvoudiging die niet klopt. De basis maatregelen blijven daarom uitgangspunt voor alle mensen. De mate waarin de immuniteit van mensen wordt ingeschat kan wel een aspect zijn een van de overwegingen in het maken van uitzonderingen op de basisregels. Het is dan helderder om te spreken van immuniteit in plaats van gevaccineerde en ongevaccineerden; of iemand de ziekte heeft doorgemaakt speelt dan ook een rol.

- Leg de nadruk op het volgen van de basismaatregelen voor iedereen. Daarmee voorkom je polarisatie aan de ene kant en schijnveiligheid aan de andere.
- Indien je uitzonderingen maakt - wat omwille van goede zorg altijd nodig zal zijn - formuleer dan scherp langs welke criteria die uitzonderingen dienen te worden verantwoord.

Verantwoordelijkheid

Wij hebben een verantwoordelijkheid voor onszelf, voor onze directe naasten, voor de kwetsbare mensen die aan onze zorg zijn toevertrouwd en voor de leefbaarheid in de samenleving. Al deze verschillende vormen van verantwoordelijkheid zal een ieder apart wegen. Iemand aanspreken op (het in jou ogen ontbreken van) één van deze verantwoordelijkheden kan de discussie op scherp zetten.

- Spreek over deze verschillende vormen van verantwoordelijkheid en bedenk in teamverband wat je praktisch kan doen om recht te doen aan een vorm die voor jou minder zwaar weegt.

Continuïteit van menslievende zorg garanderen.

De druk op de zorg is zo groot dat de continuïteit van menslievende zorg in gevaar komt. Toch is dit de waarde waarin we, gevaccineerd of niet, ons verbinden met anderen. Voor zowel medewerkers, als cliënten/patiënten en hun familie is het van het grootste belang dat de zorg op een goede en menslievende manier door gaat. In de eerste golf hebben we gezien welke schade we toebrengen door zorgorganisaties af te sluiten en familie te weren. Die schade was zo groot dat we nu een risico nemen met de veiligheid ten behoeve van het welzijn van cliënten en patiënten. Om dit risico zo klein mogelijk te houden vragen we van iedereen om zich aan bepaalde basisregels te houden.

- Communiceer helder over de maatregelen in jouw organisatie en verbindt deze aan de continuïteit van menslievende zorg als ons gemeenschappelijk belang. Leer mensen hoe ze anderen op een vriendelijke manier kunnen aanspreken en creëer een cultuur waarin dit de norm is.

Vrijheid

Elk mens heeft de vrijheid om zich wel of niet te laten vaccineren, ons lichaam is eigendom van onszelf en niet van de samenleving of de staat. Deze vrijheid is een groot goed in Nederland. Maar wanneer de vrijheid van de één de veiligheid van de ander in gevaar brengt ontstaat de discussie of en in hoeverre deze vrijheid ook begrenst moet worden. Deze politieke en maatschappelijke discussie komt ook mee de zorgorganisatie in en de afdeling op. Daarmee gaat het niet meer over een redelijk abstract vraagstuk maar over die ene collega. Dit kan spanning geven in teams en dat komt de kwaliteit van de zorg niet ten goede.

- Bespreek wat de vrijheid van de één betekent voor de vrijheid/veiligheid van de ander en of dit wel of niet aanvaardbare risico's zijn

Enkele concrete adviezen

- Bij het nemen van besluiten is het nodig om de verschillende perspectieven goed in beeld te brengen. Voorkom dat het gesprek een discussie wordt met stevige voor- en tegenstanders. Neem de tijd om elkaars standpunten te willen horen en span je in om de ander te willen begrijpen. Dat is iets anders dan het standpunt van de ander overnemen. Luister met de intentie om de ander te willen begrijpen en niet om de genoemde argumenten te ontkrachten. Een goede (neutrale of onafhankelijke) gespreksleider kan hierbij ondersteunen. *Tip:* een gesprek voeren over waarden nodigt uit tot dialoog, een gesprek over normen nodigt uit tot discussie.

- Neem de tijd om je te verdiepen in de motieven van mensen die zich niet hebben laten vaccineren. In de media wordt een simplistisch en stereotiep beeld neergezet, maar uit recent onderzoek¹ blijkt dat dit zeer divers is. Het is belangrijk om deze nuance in de dialoog in beeld te brengen. Het ontbreken van nuance versterkt polarisatie.
- Voorkom theoretische en abstracte morele discussies waar weinig grip op is (bijvoorbeeld het invoeren van 2G). Kijk wat het concrete dilemma is waar zorgteams zich voor geplaatst zien en bespreek dit op teamniveau met de mensen die het aan gaan (bijvoorbeeld hoe gaan we dit jaar de kerst vieren?). Teams kunnen vraagstukken bespreken waar zij invloed op en verantwoordelijkheid in hebben. Dat vergroot het gevoel van grip hebben op de situatie. Een moreel beraad is hiervoor een geschikt instrument.
- Wees voorzichtig om op basis van één of twee incidenten beleid te maken dat organisatiebreed wordt doorgetrokken en iedereen raakt. Maak bijvoorbeeld geen normatieve regels rondom uitzonderingen, maar geef professionals kaders of richtlijnen én de regelruimte om in incidentele situaties hier vanaf te mogen wijken.
- Ga er vanuit dat wat je wilt opgevolgd gaat worden bij de grote middengroep. In de flanken zal er altijd kritiek of tegenstand zijn of mensen die weigeren zich aan de regels te houden. Concentreer je op de middengroep. Die is vaak stiller maar vertegenwoordigt de grootste groep.
- Denk bewust na over de taal die je gebruikt. Taal kan insluiten en uitsluiten, kan polariseren en verbinden. Bijvoorbeeld; spreek je over 'besmette' of over 'positief geteste', 'weigeraars' of 'niet-gevaccineerde mensen'.
- Voorkom dat groepen mensen of individuen als schuldigen worden aangewezen. Verbinding is in deze tijd lastig. Faciliteer dat zorgprofessionals met elkaar verbonden blijven op andere thema's. Zodat polarisatie niet 'groter' wordt en menslievende zorg in beeld blijft!

Tot slot

Ethiek is situationeel. Dat houdt in dat de context altijd meeweegt in het zoeken naar het goede en dat met het verschuiven van de context ook dat wat we het goede vinden kan verschuiven. Aan het begin van de pandemie vonden de meeste mensen het een goed idee om de verpleeghuizen te sluiten, na het verstrijken van de tijd en meer inzicht in de problematiek die dit veroorzaakte veranderen veel mensen van mening. Het sluiten van verpleeghuizen was te ingrijpend. Een morele keus is altijd een keus van dit moment en in deze context. Wees daar duidelijk over en vermijd het doen van grote principiële uitspraken over de toekomst of toekomstige situaties. Bespreek de dingen wanneer ze zich aandienen en neem geen besluiten op voorhand. Want de overwegingen die je maakt, zijn anders wanneer je er in staat en de gehele context kan meenemen in je besluit.

---

¹ [Working-paper-Voor-mij-geen-coronavaccin-sept-2021.pdf \(impactcorona.nl\)](#)